

Píše Jitka Ludvová

(E*forum, 03. 01. 2018)

Pozůstalost rakousko-českého spisovatele, dramatika, scénáristy a překladatele Friedricha Torberga (1908 Vídeň – 1970 Vídeň) leží ve Vídeňské národní knihovně. Je v ní také třiatřicet dopisů, které si Torberg vyměnil s českým hercem Hugo Haasem (1901 Brno – 1968 Vídeň) a jeho manželkou Bibi (Marie Bibikoff, 1917 Bern – 2009 Laxenburg u Vídně). Korespondence je vzájemná: Torberg psal na stroji, takže zůstaly průklepové kopie, Haas psal většinou rukou. Dopisy pokrývají – s velkými mezerami – období od prosince 1940 do jara 1962, nejhojnější počet je z roku 1942. Některé už byly využity jinde, zejména v monografii, kterou napsal správce Torbergovy pozůstalosti David Axmann (*Friedrich Torberg: die Biografie*, 2008) nebo ve sborníku *Die „Gefahren der Vielseitigkeit“*. *Friedrich Torberg 1908–1979* (2008).

Korespondenci vydala Katja Karnjak ve spolupráci s Anetou Horákovou a překladatelkou Alžbětou Peštovou. Dopisy dobře zachycují oblouky, které opsaly životy obou protagonistů za dvacet let. Oba utíkali do neznáma, sužováni starostmi o své pražské rodiny, které téměř celé zahynuly v plynových komorách. Torberg se dostal do Hollywoodu na seznamu deseti vybraných autorů známých svou antifašistickou tvorbou; výhoda to byla zdánlivá, protože smlouvy byly formální, prakticky jim nepřinesly práci a Torberg se po celou válku s obtížemi živil svým perem. V roce 1951 se vrátil do Vídně a rozvinul úctyhodnou kariéru. Hugo Haas se v New Yorku těžce prosazoval, trávil noci nad učebnicemi angličtiny a zakotvil až ke konci války v Hollywoodu jako herec, režisér a producent. V listopadu 1944 už bydlel ve vlastním domě, nespokojen s klidným životem: „...až tu dodělám ještě tak dva nebo tři filmy, podniknu radikální kroky, abychom se odsud dostali.“ Návrat do proměněné Evropy až v roce 1962 byl znovu těžkým krokem do neznáma.

První zachovaný dopis z 30. 12. 1940 poslal Haas Torbergovi z Chicaga do Hollywoodu. Zdá se, že v Praze se oba stýkali jen povrchně, protože Haas svému pražskému známému zdvořile vyká. Mezi lednem a listopadem 1941 se museli setkat osobně a spřátelit se, protože tón korespondence psané česky (Haas) a česky a německy (Torberg) se zásadně mění. Z obou stran se v něm rozmáhá vulgární slovník, jaký si zejména filmový divák vůbec nedokáže spojit s elegantem Haasova typu. Vulgarita dělaly ostatně těžkou hlavu i editorkám, které je nakonec označily za svérázný druh humoru a přepsaly v plném rozsahu. Z korespondence jiným osobám je vidět, že Haas v tomto ohledu leckdy nešetřil ani své dámské divadelní kolegyně, ale mimořádná intenzita oboustranné vulgárnosti v amerických letech nejspíš vyplývala z velkého životního stresu.

Většina korespondence se týká aktuálních událostí v profesním životě. Je to směs zpráv o připravovaných akcích, drobné drby, doporučení na důležité osoby, hojné zprávy o kontaktech s jinými Pražany v Americe. To vše může pomoci datovat některé knihy či filmy nebo vysvětlit některé situace. Věcně zajímavé a nové jsou jednotlivé informace: Například autentické vysvětlení v Torbergově dopise Bibi Haasové z 30. 12. 1941, proč si tento „Friedrich Kantor“ (jak se jmenoval po otci) změnil jméno na „Torberg“ a proč je píše bez „h“ (později kolovaly jiné verze). Nebo zpráva o šoku, který zhýčkaný Haas zažil, když musel přijmout americký způsob obchodního obsazování rolí, či když na jevišti a ve filmu narazil na americkou disciplínu (New York, 16. 12. 1941: „Jsem denně 12 hodin ve zkouškách, takovou dřinu jsem v životě neviděl. Mám toho poměrně málo, ale musím tam být celý den.“). Zajímavé jsou útržky informací o Janu Masarykovi, s nímž se oba znali. Zdá se, že Masaryk byl občasným prostředníkem mezi Evropou a Amerikou také ve věci autorských práv a měl od některých autorů i plné moci (např. 16. 1. 1942 píše Haas Torbergovi o nejmenované hře Františka Langra).

Jeden dopis zachycuje vážný konflikt mezi oběma přáteli v principiální otázce. V německy napsaném dopise z 26. 5. 1944 reaguje Torberg na to, že mu Haas zřejmě zakázal ve svém domě mluvit touto řečí. „Vadí mi tvůj český šovinismus,“ píše Torberg. „Děláš z toho dokonce nátlak na svědomí, tváříš se, jako by to, jakou řečí člověk mluví, mělo něco společného s jeho *smýšlením*. Jestli v tom nějaké smýšlení vězí, pak to, které nás dohnalo k emigraci. *Mluvte česky ... nemluvte německy ... je to hanba, že nemluvíme česky*, já ten text znám, Hugo, znám ho z úst stejných lidí, kteří se pak paktovali s Henleinem. Starý Masaryk, jehož spisy znám možná stejně dobře jako ty, takhle nemluvil.“ Haas v nedatované krátké odpovědi uznal, že přestřelil, a dal Torbergovi za pravdu.

Edice je zpracována ve třech kapitolách: Obsahuje dopisy v originále, pak všechny v německém překladu (s komentáři) a všechny v českém překladu (s komentáři). Přepisy originálů jsou diplomatické. Drobné chyby unikly editorkám v datech (např. dopis na s. 85 datovaný v originále 25. 1. 1962 je v německých vysvětlivkách na s. 223 datován 15. 1. 1962). Obšírné komentáře se musely často vyrovnávat s nepřehledným světem amerických filmových manažerů a přinesly řadu užitečných neznámých informací. Tisk se příliš nepovedl, v recenzním exempláři nebyly potištěny strany 49, 52-53, 56-57, 60-61 a 64 v prvním díle, tedy v originální verzi dopisů. Naštěstí jsou všechny duplikovány v obou překladech a kniha může dobře splnit svůj účel.

Katja Karnjak (Hg.): *„Milá Pampeliško“ – „Lieber Hugo“. Die Korrespondenz zwischen Hugo (sowie Bibi) Haas und Friedrich Torberg*. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc, 2014, 348 s.